

Politični pluralizem kot projekt demokracije

1. Na tem mestu se ne bomo ukvarjali z ugovori klasičnemu konceptu demokracije (kot vladavini ljudstva). Ugotoviti pa moramo, da volja večine ni nikakršno zagotovilo pravilosti političnega delovanja, ne glede na to, ali jo pojmujeemo kot kvantitativno opredelitev (numerično vrsto posamičnih »volj«), ali ji damo metafizična obeležja (v rousseujevski tradiciji), ali jo filozofsko-zgodovinsko zaostriamo (ko se to dogaja v marksistični teoriji, s proletariatom kot nosilcem »obče volje«). Pomembnejša od različnih teoretičnih pripomb je zgodovinska dinamika procesa demokratiziranja. Ta pa se je gibala, kot vemo, od boja za institucionalno zaščito interesov večine (t. j. ljudstva) k zagotavljanju pravic manjšine.

2. V sodobnih pluralističnih družbah se učinkovitost osnovnih demokratičnih pravic preverja s tem, *koliko lahko manjšine sodelujejo v družbeni komunikaciji*. Zelo se torej spreminja izvirni naboj pojma demokracije kot voljo večine, ki je predpostavljala homogeno skupnost s kompaktno kolektivno identiteto in jasnim skupnim interesom. Z razpadom teh tradicionalnih predpostavk demokracije se je težišče pojma demokracije premestilo s *ciljev na sredstva*. Demokratična je tista oblika, ki omogoča avtentično izražanje posamičnih interesov, t. j. takšno izražanje, v katerem imajo udeleženci jasno zavest o tem, da lahko prikažejo svojo identiteto.

3. Usmeritev k mehanizmom izražanja »volje« odpira nova vprašanja. Kako naj bo organizirana politična skupnost, da bi posamezne perspektive sploh dobile ustrezno politično težo in da »šibkejši« interesi ne bi bili prizadeti? In z druge strani, kako naj bodo ti interesi oblikovani, da bi bilo možno njihovo usklajevanje, katerega posledice so obvezujoče odločitve? S tega vidika je demokracija takšna ureditev, ki a) *trajno* zagotavlja medij za izražanje individualnih perspektiv in b) razpolaga z mehanizmi za njihovo racionalno usklajevanje (rezultat je *skupna definicija situacije*).

4. V socializmu je proces obrnjen: definicija situacije (to pa pomeni: opredelitev vrednot in ciljev) pomeni zaledje skupnega delovanja. Ne gre torej za stvarno doseganje soglasja (iskanje »večine« za lastni projekt), ampak samo za iskanje svojega mesta v skupnem, že utrjenem projektu. Jasno izrekanje o odločitvah je deklarativno, kar ne vpliva na končni rezultat. *Soglasje* politične množice je *pripisano*, izraža se na javnih prireditvah – ne pa racionalno preverja. Takšen tip soglasja je značilen za vsak radikalni socializem.

5. Kriza organskega pojma skupnosti kot idelološko zaprtega sveta je v Jugoslaviji vse bolj prisotna. Vse jasnejše so meje regulativnih zmožnosti demokracije kot pripisanega soglasja. Obstaja funkcionalna potreba (ob tem, da je naša družba postala kompleksna) po mehanizmu doseganja soglasja. *Vzpostavljeno soglasje* je takšen nov obrazec demokracije, ki izhaja iz predstave družbe kot sklopa socialnih interakcij, usmerjenih po medsebojno različnih interesih in vrednotah. V ospredje stopi vprašanje mehanizma za usklajevanje skupnega delovanja (neposredne volitve).

6. Vzpostavljeno soglasje temelji na predstavi o pluralistični (t. j. kompleksni) družbi. Če rečemo, da je neka družba pluralistična, to pomeni, da »proizvaja« več *normativnih projektov*, kot jih je mogoče realizirati. Od vrste pluralizma je odvisno, ali so vsi ti projekti sploh združljivi. Vendar se tudi v družbi, kjer ni neobvladljivih

konfliktov, kjer so normativni projekti načelno združljivi, zastavlja vprašanje njihove selekcije. Gre za vprašanje doseganja soglasja. *Ali je soglasje predpostavka ali rezultat?* Od odgovora na to vprašanje je odvisno, kako se sistem obnaša do alternativ, ki jih sam spontano ustvarja. V prvem primeru je selekcija izpeljana pred njihovim oblikovanjem v normativne projekte (sistem jih lahko integrira ali razglasi za ilegalne). Pogoj za drugačno stanje je »dialoška legislativna zavest« (A. Heller). V tem primeru morajo biti projekti že od samega začetka tako oblikovani, da vzdržijo kritiko. Politični subjekti, ki jih zastopajo, se ne morejo najprej odločiti za normativni projekt, pa potem iskati podporo zanj, ampak mora biti takšen projekt odprt (v iskanju večine se definitivno oblikuje). Takšen projekt je potem kompromis in ne zbir ciljev in vrednot, o katerih se ne sme razpravljati. Posebnega pomena je torej problem zakonitosti, to je procesa, v katerem vsaka jezikovna igra išče pooblastilo svoje »resnice« in s tem nadrejenost ostalim, tekmovalnim jezikovnim igram (F. Lyotard).

7. Ključni problem transformacije jugoslovanske predmoderne »skupnosti« v postmoderni racionalno organiziran sistem je *osamosvojitev politike* od politične nadvlade (dominacije), ne pa predvsem osvobajanje ekonomije. Gre za hipotetični model, v katerem politika postane eden od podsistemov, neodvisen od preostalih (ekonomskega, pravnega, znanstvenega), hkrati pa izgubi sedanja status nadrejenosti in vključenosti v vse preostale razsežnosti družbenosti (t. j. status nadregulatorja); postane torej prostor, v katerem se soočajo in spopadajo različni interesi, neodvisno od strukturalnega položaja političnih subjektov. Politika izgubi vse privilegirane položaje političnih subjektov (predpisovanje, odločanje, izvrševanje), ki se nanašajo na preostale podsisteme; ker jim ni več nadrejena, postaja samostojna in deregulirajoča.

8. Na ta način politika postane legitimen prostor družbenega, ker v njem lahko nastopajo interesi, ki imajo podporo ali pa se izražajo v javnosti. To pomeni, da je *interes z argumentacijo predpostavljen subjektu – nosilcu tega interesa*. Kako se bodo subjekti pojavljali v političnem podsistemu, je odvisno predvsem od tega, kateri interes si bo v določenem trenutku zgotovil legitimnost in s tem postal interes javnosti. (Javnost tu postane temeljni politični subjekt.) Vsak sistem, ki temelji na izražanju interesov, negativno korelira z oligarhijo in je v skladu z množično demokracijo.

9. V takšnih okoliščinah se nujno pojavlja problem, da se še ni izoblikovala strategija formiranja *interesnih skupin* in njihove kolektivne akcije. Ker specifični interes posameznih skupin v družbi tradicionalno ni bil izvor legitimnosti njihovega pojavljanja na politični in socialni sceni, v Jugoslaviji v glavnem niso bile konstituirane (razen ozkih elit). Njihovo pojavljanje v Sloveniji je odprlo problem operacionalne strategije formiranja pluralizma družbenih interesov (formalno obstoječe organizacije namreč ne zadovoljujejo funkcije uresničevanja posebnih interesov posameznih skupin).

10. Za demokracijo je torej nujno, da obstajajo avtonomne družbene skupine (kot subjekti normativnih projektov), toda ne kot kolektivi, ki svoje delovanje usmerjajo z absolutnimi vrednotami. Vezno tkivo takšnih avtonomnih družbenih skupin je to, kar se navadno imenuje *civilna družba*. Avtonomne družbene skupine se konstituirajo v predpolitičnem polju. Politična selekcija alternativ se odvija na višji ravni družbene konstitucije. Zaradi tega legaliziranje avtonomnih družbenih skupin ni identično z večpartijskim političnim sistemom. To je eden od razlogov, ki govori (čeprav negativno) v prid možnosti za reformiranje naše družbe v smeri demokracije kot doseženega soglasja. Funkcionalni smisel alternativnih

normativnih projektov je v deblokadi motivacijskega sklopa (prisila k racionalizaciji).

11. Nič ni bolj naivno kot verjeti, da se lahko družbena energija mobilizira z nekim *novim obrazcem homogenosti* (npr. svobodnim delavskim sindikatom, zborom proizvajalcev itd.). Takšni predlogi temeljijo na nepreseženi metafiziki »proletariata« (industrijskih delavcev). Če naj bo ekonomija racionalno rekonstruirana, so potrebni sindikati vseh ekonomsko relevantnih skupin, in ne samo ene. (Socialistična zveza postane 1. pluralistična 2. demokratična zveza 3. avtonomih političnih sil socializma). Interesne skupine svojih zahtev ne postavljajo v formi političnih deklaracij (smernic, programov), ampak kot predloge zakonskega urejanja relevantnih odnosov, torej v *skupščini*, kjer se odločitve sprejemajo transparentno, v soočanju *interesnih projektov*, katerih nosilci so avtonomne družbene skupine.

12. Interesno delegiranje pa se srečuje še z dvema pomanjkljivostima v našem sistemu. To je odsotnost *formalizacije konflikta* kot rednega načina delovanja sistema znotraj jugoslovanskega modela. In druga je, da je družbena lastnina kot prevladujoča oblika lastnine brez operacionalno definiranega mehanizma distribucije ekonomskih dobrin, kar vodi k arbitrarnim političnim intervencijam v ekonomsko sfero.

13. Demokracija je usklajevanje in selekcija različnih normativnih projektov; demokracija je tip socialne konstitucije in ne samo način odločitve za nek politični cilj (decizionizem). Demokratične so torej tiste družbe, ki omogočajo, da se parcialni interesi oblikujejo kot normativni projekti, na podlagi katerih se v procesu racionalne selekcije oblikuje vladajoča ureditev. Najpomembnejše je to, da se politična selekcija začne šele na relativno visoki stopnji konstitucije sistema. Ne posega v sfero avtonomnega oblikovanja normativnih projektov (kot političnih alternativ), ampak se aktivira v procesu odločanja za tiste projekte, ki bodo dobili splošno obveznost, t. j. status vladajoče ureditve.

14. Ne gre funkcionalno pomešati nujnosti takšnih sprememb in splošnih pogojev zanje. Sam po sebi pluralizem ne proizvaja mehanizmov za svoje reguliranje, demokracija je torej njegova predpostavka. Samo s pluralizmom je mogoče preseči politični monopol in vzpostaviti demokratično politično integracijo.

15. Onemogočanje političnega pluralizma na socialni osnovi neizbežno vodi k njegovi patologiji – absolutizaciji nacionalno-državnih struktur. Takšen pluralizem razbija ideološko homogenost, hkrati pa ne vsebuje alterantivnega obrazca integracije. Etnično-nacionalni projekti niso ustrezni za racionalno delovanje.